

А.Б.Тажобаева

Ағылшын тілі мұғалімі

№8 Төле би атындағы гимназия, Тараз қ., Қазақстан
asellya_88@mail.ru

ЭССЕ ЖАЗУ СТРАТЕГИЯСЫ МЕН ТАКТИКАСЫ

Аңдатпа. Мақалада эссе жазудың ережелері туралы, оларды ағылшын тілінен емтихан тапсыру барысында қолданылуы туралы баяндалған. Эссе тақырыбын білгеннен кейін бірден ойыңызға келген барлық нәрсені қағазға бекіту әдісін осылай атауға болады. Мұны істеу үшін, біріншіден, тапсырманы оның тұжырымдамасына мұқият оқып шығу керек, екіншіден, эссе тақырыбын ғана емес, оны қалай ашу керектігін де анықтау керек. Сіз өзіңіздің қиялыңызға, логикаңызға, ассоциацияларыңызға және т.б. сіз жай ғана сіздің ойыңыздағы барлық нәрсені, ми тудыратын барлық ойларыңызды жазасыз. Сіз үшін ешқандай шектеулер, шеңберлер, міндеттемелер жоқ. Ережесіз жазу-бұл жалғыз ереже. Сондай-ақ эссе жазу барысында қолданылатын сөздер мен ойлар туралы жазылған. Мақаланың мақсаты – оқырманға эссе жазудың стратегиясы мен тактикасын үйрету. Сол арқылы білім алушының академиялық жазу қабылетін дамыту болып табылады. Мақала эссе жазуды үйренгісі келетін білім алушылар мен магистратура мен докторантураға түсушілерге арналған. Мақалада білім алушылар мен мұғалімнің эссе жазу мен тексеру барысындағы критерилерге тоқталып, түрлі ерекшеліктерді ашып көрсетеді.

Тірек сөздер: эссе, логика, қиял, шектеу, сөздер, ойлар, ереже.

Кіріспе. Музыкант сахнада өнер көрсетер алдында күнделікті таразылар мен этюдтерді ойнауы керек, ал эссе жазуды ойлаған адам жақсы нәтижеге әкелетін және сәтсіздік мүмкіндігін азайтатын мұқият дайындықты қажет етеді. Эссе дайындау және жоспарлау сіздің алдағы эссе жұмысыңыздың контекстінде өте маңызды кезең.

Жақсы эссе жазу үшін Сіз не туралы және кім үшін жазғаныңызды білуіңіз керек. Ол үшін жазбаша сөйлеудің дұрыс стратегиясы мен тактикасын жасау керек, атап айтқанда: әлеуетті оқырманды, оған жүгінудің мақсатын, сондай-ақ осы екі фактордың өзара байланысын және олардың сіздің эссеңіздің мазмұнына қандай әсер ететінін анықтау.

Сіздің әлеуетті оқырманыңыз кім?

Бір жағынан, бұл аудитория (кең оқырман), екінші жағынан емтихан алушы (нақты оқырман). Осылайша, сіздің әлеуетті оқырмандарыңыздың екі санатын да ескеру керек, атап айтқанда, сіз көпшілікке эссе жазасыз, бірақ емтихан алушы оқытушы сіздің эссеңізді оқып, бағалайды. Біз әр түрлі

қызығушылықтары мен талғамдары бар оқырмандарға көпшілікке жүгінеміз; мүмкін олардың кейбіреулері сізбен көптеген ұқсастықтарға ие немесе тіпті сіздің көзқарасыңызбен бөліседі, бірақ Сізбен жеке таныс емес шығар.

Сіздің көзқарасыңыз оқырманға қаншалықты қызықты болатынын, ол сіздің ұстанымыңызбен келісе ме, жоқ па, сіздің жазбаңыздан не білгісі келетінін елестету өте маңызды. Бұл өз кезегінде оқырманға әңгіме тақырыбының қаншалықты таныс екеніне байланысты. Ең үлкен қателік-сіздің барлық оқырмандарыңыз тақырыпқа жеткілікті иелік етеді деп сену. Өзіңізді бағаламаңыз. Сондықтан жазуды бастамас бұрын оқырмандарыңыздың талғамы мен талаптарын мұқият зерделеу керек. Кез-келген нақты терминологияны қолдана отырып, әр терминді түсіндіруді ұмытпаңыз, өйткені сіздің әлеуетті оқырманыңыз көп нәрсені білмеуі мүмкін. Оқырманға терминдерді қолданудан аулақ болудың тағы бір әдісі бар; оның орнына көпшілікке қол жетімді белгілі лексиканы

қолданыңыз. Егер сіз өзіңіздің сүйікті романыңыз туралы жазсаңыз да, "кең" оқырманға бұл шығарма (тақырып) белгісіз болуы мүмкін екенін ұмытпаңыз. Сондықтан, кейбір жағдайларда сюжет пен шығарманың кейіпкерлері туралы бірнеше сөзбен еске түсіру артық болмайды. Егер сіз шығарманың көркемдік ерекшеліктерін талдайтын болсаңыз, онда таңдалған үзіндіге, көрініске, іс-әрекетке қысқаша сипаттама беру орынды болады.

Дегенмен, Сіз жазғаныңызды мұғалім (емтихан алушы) "нақты" оқырман оқиды.

Зерттеу шарттары мен әдістері. Шолу жасай отырып, ғылыми-практикалық әдістерді қолдана отырып эссе жазудың ерекшеліктері анықталды. Эссе жазудың ресми сыпайы үні сақталуы керек және одан да маңыздысы, белгілі бір контекст шеңберінде ойларды айту керек. Егер сіздің "нақты" оқырманыңыз сізден кем емес пәнді меңгерген ағылшын әдебиеті бойынша оқытушы (емтихан алушы) болса, онда сіздің әдеби шығарманы талдауыңыз сюжетті қайталауға дейін азаймауы керек. Эсседе сіз сюжеттің дамуын қалай көретініңізді көрсетуіңіз керек. Тек осылай ғана сіз өзіңіздің шығармашылық қабілеттеріңізді, талдауыңызды және мәселені қалай түсінетініңізді және кейіпкерлердің әрекеттерін түсіндіре аласыз.

Қалай болғанда да, сіздің әлеуетті оқырманыңыз (аудитория да, емтихан алушы да) сіз не туралы жазғаныңызға ғана емес, оқырман сіздің жұмысыңызбен не үшін танысатынына байланысты. Әрине, көптеген себептер болуы мүмкін, бірақ сіздің оқырмандарыңыздың мотивациясының негізінде не жатқанын анықтау орынды болар еді.

Зерттеу нәтижелері. Оқырмандардың екі санатын біріктіретін бірінші нәрсе-ақпарат алу және (немесе) ләззат алу. Оқу үдерісіне сілтеме жасай отырып, біз ақпарат алу үшін оқитындар туралы сөйлесетін боламыз (мүмкін эстетикалық ләззат алу кезінде). Бұл, ең алдымен, сіздің "нақты" оқырманыңыз оқытушы-емтихан алушы. Міне, мұғалімнің сіз жазбаша түрде хабарлаған ақпаратты

қабылдауының негізін құрайтын кейбір жалпы белгілер:

- сіз не туралы жазасыз және осы тақырып бойынша біліміңіз қаншалықты терең;

- сіздің көзқарасыңыз қаншалықты түпнұсқа (жаңа);

- сіз өз ойларыңызды нақты, қисынды түрде ұйымдастыра аласыз ба, оларды нақты мысалдармен суреттейсіз бе;

- сіз өз ойларыңызды сауатты түрде білдіресіз бе.

Сіздің әлеуетті оқырмандарыңызды (емтихан алушы мен аудиторияны) біріктіретін екінші нәрсе-алынған ақпаратты бағалау қажеттілігі. Сіз, әрине, сіздің туындыңызға оң жауап беруге ұмтыласыз және оқырманның оқығаннан ләззат алуын қалайсыз. Егер сіз, ең алдымен, оқырманға сіздің мәлімдемеңіздің мақсатын жеткізе алсаңыз, сіз бұған қол жеткізесіз, сондықтан бүкіл шығармашылық процестің шешуші буыны-бұл сіздің эссе бойынша жұмысыңыздың барысында өзгеріске ұшырауы мүмкін мақсатты анықтау. Алайда, егер сіз негізгі стратегиялық ережені ұстанатын болсаңыз, оны болдырмауға немесе азайтуға болады: мақсат жұмыстың бірінші кезеңінде композицияны дайындау және жоспарлау кезеңінде қалыптасады. Осылайша, сіз оқырманға жазбаша үндеудің мақсатын неғұрлым айқын елестетсеңіз, эссе бойынша одан әрі жұмыс соғұрлым тиімді болады, атап айтқанда: эссе жазу процесі, оны редакциялау және түзету.

Сіз "мақсатқа жеткеніңізге" қалай сенімді бола аласыз? Мәлімдемеңіздің мақсатын қалай дұрыс анықтауға болады?

Зерттеу нәтижелерін талқылау. Мұны істеу үшін, біріншіден, тапсырманы оның тұжырымдамасына мұқият оқып шығу керек, екіншіден, эссе тақырыбын ғана емес, оны қалай ашу керектігін де анықтау керек: сіз мәселені зерттейсіз бе, әлде өз шешіміңізді ұсынып, оқырманды сіздің дұрыс екендігіңізге сендіруіңіз керек пе; сіз салыстырмалы-салыстырмалы талдаумен айналысасыз ба, әлде мәселенің туындауының себеп-салдарлық байланыстарын түсіндіруіңіз керек пе және т.б.

Сіз белгілі бір тапсырма алдыңыз ба, әлде таңдауыңыз бар ма, маңызды емес, біреуі екеуінде де өзгеріссіз қалады, ал басқа жағдайда сіз алған тапсырманы қатаң ұстануыңыз керек; Сіз алаңдататын тақырыпқа жаза алмайсыз немесе "су құя алмайсыз"; қойылған сұраққа нақты жауап беруіңіз керек, әйтпесе сіздің эссеңізге төмен баға беріледі. Егер сіз сұралмаған нәрсені барлық даңқымен жазсаңыз да, сәттілікке үміт болмайды, өйткені сіз "нақты оқырманға" қатысты өз міндеттемелеріңізді орындамайсыз. Кез-келген тақырыптың белгілі бір бағыты бар (сізден белгілі бір мәселе бойынша жазуды сұрайды). Егер сіз "еркін тақырып" туралы жазсаңыз да, эссенің көрсетілген шеңберін ұстану керек: бұл стильге де, құрылымға да қатысты. Мұны кемшілік деп санауға болмайды. Керісінше, мұндай" берілген " эссе жұмысында тірек, нұсқаулық ретінде қызмет етеді. Сонымен қатар, бұл шығармашылық процесті ұйымдастыруға уақытты үнемдейді (сіз не туралы жазу керектігін ұзақ ойламауыңыз керек).

«Мұғалім (емтихан алушы) тапсырманы сіздің эссе сіздің жеке басыңызды, біліміңізді және мінезіңізді көрсете алатындай етіп тұжырымдады сізді тұлға ретінде түсінуге және бағалауға көмектесетін барлық нәрсе. Сондықтан тапсырманы нақты орындау қажет (егер сіз тақырыптан ауытқып кетсеңіз, мұғалім сізді сұраққа жеткіліксіз немесе тым сенімді емес деп ойлауы мүмкін және тапсырманы санамайды). Демек, тапсырманы мүлтіксіз орындау мұғалімге сіздің:

- нұсқауларды нақты орындауға қабілетті;
- материалға иелік ету;
- тапсырмаға логикалық түрде жауап

беріңіз;

- олар өз ойларын ұйымдастыра алады және оларды стресстік жағдайда дұрыс бағытта бағытта алады» [1.186].

Тапсырмада нақты не қажет екенін қалай түсінуге болады? Тапсырманы қалай түсінуге болады?

Мұны істеу әрқашан оңай емес. Көп нәрсе тапсырманың тұжырымына байланысты.

Мысалы, to discuss немесе to analyze сөздерінің нені білдіретінін білесіз бе? Бұл бірінші. Екіншіден, сіз не туралы жазу керектігін және үшіншіден, оны қалай жасау керектігін нақты түсінудіңіз керек. Көбінесе тапсырманың өзінде бірнеше мақсаттар мен міндеттер қойылады, сондықтан бәрін ретімен орындау керек. Сіздің назарыңыздан ешнәрсе кетпеуі үшін практикалық кеңесті қолданыңыз тікелей талқыланатын тақырып (тақырып) болып табылатын сөздер мен сөз тіркестерін атап өтіңіз.

«Эссе жазуды неден бастау керек? Көбінесе Сіз не туралы жазуды білмейсіз, тіпті тақырып анықталған кезде де, тапсырма мен оған жету жолы анықталған кезде де болады. Мүмкін, егер сіз не туралы жазуды білсеңіз және осылайша қымбат уақытыңызды жоғалтсаңыз, сіз есенгіреп қалуыңыз мүмкін. Біреу бос қағазға қарасаңыз, идеялар өз ойына келе бастайды деп сенуі мүмкін. Қалай болмас еді! Егер біреу мұны істесе, оған тек қызғанышпен қарауға болады. Бірақ, өкінішке орай, бұл көбінесе басқаша болып шығады. Ұмытпаңыз: сіз уақыт шектеулі! Сондықтан, тақырып туралы шешім қабылдағаннан кейін, дереу әрекетке, шабуылға кірісу керек.

"Шабуылды" бастауға көмектесетін әдіс "миға шабуыл" немесе идеяларды көбейту әдісі деп аталады. Бұл техниканың бірнеше нұсқалары бар:

- ережесіз хат алыңыз;
- идеялар тізімі;
- сұрақтар;
- схема.

Бұл әдістеменің міндеті - шығармашылық процесті ынталандыру. Сонымен қатар, жоғарыда аталған түрлердің кез-келгенін орындау 2-3 минутты алады, ал нәтиже керемет болады. Егер сіз "миға шабуылдың" барлық төрт нұсқасын қолдансаңыз, сіздің ойыңызда көптеген ойлар бар екеніне көз жеткізе аласыз, бұл сіз тіпті білмеген нәрсе болуы мүмкін. Сонымен қатар, Әркім өзі үшін ең тиімді болып көрінетін идеяларды көбейту әдісін таңдай алады. Кейбіреулер үшін бұл тізім болады» [2.125].

Идеялар (тізім); басқалары үшін сұрақтар тізімі (сұраулар); қалғандары схемаларды (tag - ring) артық көреді, өйткені бұл жағдайда визуалды рецепторлар да қатысады, олар логикалық ойлаумен бірге керемет нәтиже береді немесе жай ғана өз ойларын сызыққа салады (freewriting). "Ми шабуылының" барлық төрт түрін араластыруға тырысатындар да болады. Дегенмен, таңдау жасау үшін олардың әрқайсысымен танысу керек.

Қорытынды. Эссе тақырыбын білгеннен кейін бірден ойыңызға келген барлық нәрсені қағазға бекіту әдісін осылай атауға болады. Сіз өзіңіздің қиялыңызға, логикаңызға, ассоциацияларыңызға және т.б. сіз жай ғана сіздің ойыңыздағы барлық нәрсені, ми тудыратын барлық ойларыңызды жазасыз. Сіз үшін ешқандай шектеулер, шеңберлер, міндеттемелер жоқ. Ережесіз жазу-бұл жалғыз ереже. Сіз мұның бәрін не үшін сұрайсыз? Мұндай кең таралған сана ағыны не береді?" Ал ойлар ағымында міндетті түрде негізгі ой туады - сіздің эссеніңіздің негізі. Сіз шынымен қиялыңыздың қайда кеткенін көресіз және берілген тақырыпқа көп жаза алатыныңызды түсінесіз. Уақыт шектеулі екенін ұмытпаңыз. Сізде бар болғаны 2-3 минут бар. Дегенмен, уақытты шектеу бір уақытта әрекетке

ынталандыру болып табылады. «Бұл жағдайда сіздің өнімділігіңіз уақыт шектеулі болмағаныңызға қарағанда жоғары болады. Бұл психологиялық құбылыс. Сондықтан келесі кеңестерді орындаңыз: ешқандай ережелерді сақтамай және мүмкіндігінше тезірек тоқтаусыз жазыңыз. Өз ойларыңызды ашыңыз. Егер сіз "идеялардың пайда болуының белгілі бір кезеңінде тұрып қалсаңыз да, сіздің ойыңызға келген соңғы сөйлемді тағы бір рет жазып көріңіз және оны жаңа "өзі" сіздің ойыңызға келгенше жасаңыз. Сіздің миыңыз сол фразаны қайталаудан шаршайды және одан да қызықты нәрсе береді» [3.86];

Қиялдаңыз және қателіктер жіберуден қорықпаңыз. Есіңізде болсын, "ережесіз хат" тек сіздің жобаңызда қалады, және сіз өзіңіз үшін бәрін жаза аласыз! Жаргондарды, аббревиатураларды, әртүрлі белгілерді, символдарды сөзбен қолданыңыз, қалағаныңызша және кез келген нәрсені жазыңыз (тапсырманы ұмытпаңыз). Кейінірек сіз жобаны жөндейсіз, тек сіздің эссеніңіздің негізін құрайтын "қымбат" ойларды қалдырасыз. Енді сіздің жалғыз мақсатыңыз-мүмкіндігінше көп идеялар беру. Идеялар жасаңыз. Сіздің ойлау проценіңіз бір орында тұрмауы керек.

Әдебиеттер тізімі

1. Динаева, Б.Б. Академиялық сауаттылықтың теориялық және практикалық негіздері [Мәтін] / Б.Б. Динаева, С.М. Сапина.-Астана: 2020.-200 б.
2. Акимова, О.В. Международный экзамен по английскому языку. Стратегия и тактика письма [Текст] / О.В. Акимова. — Санкт-Петербург : КАРО, 2024. — 222 с.
3. Chesla, Elizabeth. Exam Success in Only 6 Steps! TOEFL Learning Express's, N.Y., 2002

Материал редакцияға 05.01.24 түсті

Тажибаева А. Б - Гимназия № 8 имени Толе би, г. Тараз, Казахстан

СТРАТЕГИЯ И ТАКТИКА НАПИСАНИЯ ЭССЕ

Аннотация. В статье рассказывается о правилах написания эссе, их использовании при сдаче экзамена по английскому языку. Так можно назвать метод закрепления на бумаге всего, что приходит в голову сразу после изучения темы Эссе. Для этого, во-первых, необходимо внимательно изучить задание на его формулировку, а во-вторых, определить не только тему сочинения, но и то, как его раскрыть. Вы записываете свое воображение, логику, ассоциации и т. д. Вы просто записываете все,

что у вас на уме, все мысли, которые вызывает ваш мозг. Для вас нет ограничений, рамок, обязательств. Писать без правил-единственное правило. Также написано о словах и мыслях, используемых при написании эссе. Цель статьи-научить читателя стратегии и тактике написания эссе. Таким образом, развитие способности обучающегося к академическому письму. Статья предназначена для обучающихся и поступающих в магистратуру и докторантуру, которые хотят научиться писать эссе. В статье рассматриваются критерии при написании и проверке эссе обучающихся и учителя, раскрываются различные особенности.

Ключевые слова: эссе, логика, воображение, ограничение, слова, мысли, правило.

A. B. Tajibaeva - Gymnasium №8 named after Tole bi, Taraz, Kazakhstan

ESSAY WRITING STRATEGY AND TACTICS

Abstract. The article describes the rules for writing essays, their application in the process of passing the exam in English. This is how you can call the method of fixing on paper everything that comes to mind immediately after learning the topic of the essay. To do this, it is necessary, firstly, to carefully read the assignment to its wording, and secondly, to determine not only the topic of the essay, but also how to reveal it. You simply write down everything that is in your head, all the thoughts that the brain generates. There are no restrictions, circles, obligations for you. Writing without rules is the only rule. It is also written about the words and thoughts that will be used in the process of writing the essay. The purpose of the article is to teach the reader the strategy and tactics of writing an essay. Thus, the student's academic writing skills are developed. The article is intended for students who want to learn how to write essays, as well as applicants for Master's and doctoral programs. The article focuses on the criteria of students and teachers in the process of writing and checking essays, reveals various features.

Key words: essay, logic, fantasy, limitation, words, thoughts, rule.

References

1. B. B. Dinaeva, S. M. Akademiyaly`қ sauatty`ly`қты`ң teoriyalı`қ zhәне praktikalı`қ negizderi [Sapina theoretical and practical foundations of Academic Literacy].- Astana: 2020. -200 p. [in Kazakh]
2. Akimova O. V. Mezhdunarodny`j e`kzamen po anglijskomu yazı`ku. Strategiya i taktika pis`ma [International example in English language. Strategy and tactics pussy]. — St. Petersburg: karo, 2024. - 222 p. [in Russian]
3. Chisla, Elizabeth. Exam Success In Just 6 Steps!TOEFL Learning Express, New York, 2002 [in English]

Мақалаға сілтеме:

Тажобаева, А.Б. Эссе жазу стратегиясы мен тактикасы [Мәтін] / А.Б. Тажобаева // Dulaty University Хабаршысы. – 2024. - №1. – Б. 15-19. <https://doi.org/10.55956/JOFF8544>